

Схалов В. В.

*доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

Станін Д. М.

*доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

Седінкін В. А.

*асистент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

Хоботова Н. В.

*доцент кафедри оториноларингології
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ЗА РІЗНИМИ ФАХАМИ

Анотація: Стаття присвячена аспектам становлення молодого викладача та набуття професіоналізму в системі післядипломної освіти. В роботі наведені основні групи соціальних вимог до викладача, андрагогічні принципи та напрямки оптимізації навчального процесу. Запропоновані етапи роботи професорсько-викладацького колективу для удосконалення роботи молодих викладачів.

Анотация: Статья посвящена аспектам становления молодого преподавателя и приобретения профессионализма в системе последипломного образования. В работе приведены основные группы социальных требований к преподавателю, андрагогические принципы и направления оптимизации учебного процесса. Предложены этапы работы профессорско-преподавательского коллектива для совершенствования работы молодых преподавателей.

Summary: The article is devoted to the aspects of the formation of the young teacher and acquiring professionalism in the system of postgraduate education. The paper presented the main groups of social demands to the teacher, andragogical principles and directions of optimization of educational process. Proposed stages of work of the teaching staff to improve the work young lecturers.

Постановка проблеми. Навчання в інтернатурі є важливою проблемою сучасності, яка пов'язана з неоднорідністю рівня набутих у вищому навчальному закладі теоретичних знань та практичних навичок, а також психологічними особливостями кожного індивідуума.

Аналіз останніх андрагогічних досліджень та публікацій. Більшість робіт з сучасної андрагогіки присвячено методологічним аспектам, що призначені для кваліфікованих викладачів. Молоді колеги, що тільки стали до роботи в якості асистента, добре знають свій предмет, але при зустрічі з незнайомою аудиторією відчують велике напруження та дискомфорт, оскільки дипломовані лікарі мають свої психологічні особливості. Існує певна кількість методологічних робіт, які призначені для викладачів, що пройшли педагогічну підготовку у вищому навчальному закладі, проте більшість молодих асистентів – це практичні лікарі, яким треба допомогти стати викладачами. Різноманіття методологічних підстав організації підготовки молодих викладачів обумовлено розходженням поглядів дослідників на сутність такого виду роботи, зміст і шляхи її реалізації. Так, одні автори бачать основний шлях реалізації підготовки до ведення навчального процесу в адаптації майбутніх фахівців до відповідного робочого середовища. Інші – якості підготовки співвідносять з реалізацією професійно-орієнтованих технологій, що забезпечують формування професійного статусу, компетенцій, активної професійної позиції та творчого стилю діяльності молодих колег. Треті ж пов'язують здійснення практико-орієн-

тованої спрямованості підготовки з використанням можливостей особистісно-орієнтованої спрямованості вивчення навчальних дисциплін [1].

Ціль публікації. Цілі і завдання підготовки молодих асистентів без досвіду викладання передбачають: конкретизацію морально-фахового вигляду сучасного фахівця і визначення основних напрямів його формування, поглиблене вивчення предмета; диференціацію змісту медичних знань для побудови індивідуальних освітніх траєкторій; реалізацію нових підходів в освітньому процесі (особистісно-орієнтованого, змістовно-процесуального, компетентісно-діяльнісного, діалогічного, імітаційного, ігрового та ін.).

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Сучасна післядипломна спеціалізація припускає методологію особистісно-орієнтованої та практично-орієнтованої освіти, що значно ускладнює процес навчання фахівців. Викладання на циклі «Невідкладні стани» дипломованим лікарям має певні особливості та труднощі. Для підготовки лікарів-інтернів різних спеціальностей до ліцензійного іспиту «Крок 3» свого часу були залучені провідні викладачі кафедри, яким тепер належить передати свій досвід і знання молодим колегам для продовження роботи в цьому напрямку.

Існують три основні групи соціальних вимог до викладача:

- Загальногромадянські – оптимізм, бажання працювати, загальнолюдський гуманізм;
- Морально-педагогічні – висока ерудиція та культура, високий рівень моральних взаємин з

людьми, викладацька самоактуалізація, усвідомлення себе як суб'єкта навчальної діяльності;

– Індивідуально-психологічні вимоги – самостійність і креативність, наявність андрагогічних здібностей, стійкість переконань;

– Потреба в постійній самоосвіті [2].

Однією з найважливіших умов якісного навчального процесу є надбання молодими викладачами авторитету в інтернів. У більшості асистентів без стажу ще жевріють залишки студентського типу мислення та поведінки. Можна періодично спостерігати приклади деякого прихованого співчуття та прагнення полегшити «тяжку долю» інтернів, звести важливість їх особистих проблем до неприпустимого ступеню, пом'якшити суворість процесу навчання. Ще більш небажаний приклад поведінки – прояв зайвої привітності, ласкавого звернення, активний обмін інформацією про особисте життя, аж до інтимних питань. На жаль, такий «дугий» авторитет зберігається тільки до моменту припинення залежності учня від викладача.

Нерідко трапляється, що коли кваліфікований викладач спілкується з інтернами у великих аудиторіях різних лікувально-профілактичних установ, то туди ж «підтягуються» вільні від роботи практичні лікарі (з великим професійним стажем) і уважно слухають. Для них поняття «цікаво» і «корисно» вже давно стали ідентичними. У той же час деякі співробітники, навіть після надання їм готової презентації, можуть вести заняття так безбарвно, що тільки побоювання адміністративного впливу утримує слухачів на місцях, та й то не завжди. Молодий викладач часто надає собі менторський тон і вигляд, найімовірно вважаючи таким способом допомогти розташуванню учнів, однак без високого професійного (саме високого, а не достатнього) рівня такий підхід викликає якщо не сміх, то роздратування. Для отримання істинної поваги абсолютною умовою є високий рівень професіоналізму, якого досить складно досягти при структурі вертикальної організації системи вищої освіти та в її галузевому розподілі, що на сучасному етапі розвитку науки вже не відповідає професійним вимогам. Наша спеціальність передбачає надання кваліфікованої медичної допомоги при невідкладних станах, незалежно від часу, місця, устаткування, обладнання, тощо. Нехай молодий асистент проведе успішну реанімацію на східцях медичного корпусу (або інших непристосованих приміщеннях) у присутності «зелених» інтернів, і він одразу побачить зміну ставлення до нього в позитивний бік. У нас завжди є в необмеженій кількості клінічні приклади, ситуації та можливості, тільки треба вміти їх правильно використовувати. Як найкраще характеризують дану проблему слова видатного вітчизняного вчителя А.С. Макаренка: «Педагог повинен знати свій предмет по справжньому добре, і тоді його будуть поважати та слухатися, навіть якщо він різка людина. Але якими б добренькими ви не були, хоч годуйте їх цукерками, якщо ви свого предмету не знаєте – вас і в грінш не будуть цінувати, і все – з причини відсутності поваги».

Нехай початківець-викладач прекрасно знає свій предмет, але без практики спілкування з аудиторією можна геть зіпсувати навіть готове якісне повідомлення. Спираючись на «книжковий досвід», проблему повністю вирішити також не вдасться. Залишаються методи наслідування та придбання власного досвіду під контролем провідного викладача. Так, в процесі спілкування з аудиторією, виділення психотипів учнів, формування індивідуального підходу можна значно оптимізувати реалізацію підготовки до ведення навчального процесу. Висловлення Луція Сенеки, датоване початком нашої ери, «Навчаючи – вчимося» в своїй актуальності пережило тисячоліття і отримало свою сучасну трактовку в роботах видатного українського вчителя В.О. Сухомлинського. Досвід не приходиться одразу. По крихтах повинен збирати його молодий викладач, але чим регулярніше буде проводитися робота з аудиторією, тим швидше йде накопичення благородного надбання. Досвід не повинен бути «мертвим вантажем», його постійне впровадження в андрагогічний процес сприяє прогресуванню викладацької майстерності.

Етико-професійна підготовка, в ході якої здійснюється самореалізація особистості молодого викладача, передбачає не уніфіковану систему наукових знань, а варіативну співпрацю викладача та інтерна, з чітким визначенням ролі кожного інтерна (курсанта) у процесі оволодіння теорією та практикою. Ця підготовка містить у собі виховні резерви, стимулюючи соціально-професійне становлення особистості молодих колег. Одним з важливих стимулів її виховного впливу виступає особистісна спрямованість. Особистісно-орієнтована підготовка здійснюється за допомогою андрагогічного процесу як самоствердження та самовираження особистості, де має місце ставлення до кожного інтерна як до повноцінного та рівноправного партнера викладача в різних видах спільної діяльності.

У андрагогічній моделі провідна роль належить самому інтерну. Дорослий – один з рівноправних суб'єктів процесу навчання. Завдання викладача зводиться до заохочення та підтримки прагнення дорослого до самоврядування. Основною характеристикою навчання стає процес самостійного пошуку знань, умінь, навичок і якостей. В рамках педагогічної моделі готовність до навчання визначається в основному зовнішніми причинами: примусом, тиском суспільства (сім'ї, друзів) на людину. Головним завданням викладача в цьому випадку стає створення штучної мотивації. У андрагогічній моделі людина акумулює значний досвід, який може бути використаний як джерело навчання як самого учня, так і інших людей. Функціями навчання в цьому випадку є надання допомоги молодому колезі та визначення особистого досвіду останнього. У андрагогічній моделі готовність вчитися визначається потребою у вирішенні чого-небудь для вирішення конкретних проблем. Тому суб'єкт навчання відіграє провідну роль у формуванні мотивації та визначенні цілей навчання. У цьому випадку завдання полягає в тому, щоб створити для інтерна сприятливі умови, забезпечити його необ-

хідними методами та критеріями, які допомогли б йому з'ясувати свої потреби.

Між викладачем та інтернами повинен постійно відбуватися діалог. Слухачам повинна бути надана можливість самостійно придбати (або закріпити) необхідні практичні навички, засвоїти сучасні діагностичні методи дослідження, а також підготувати теоретичний матеріал у вигляді презентації на вузькоспеціалізовану тему та доповісти всім інтернам з подальшим обговоренням, проявити елементи індивідуальної творчості [3].

У ході етико-професійної підготовки, орієнтованої на особистість, повинні мати місце суб'єкт-суб'єктні відносини. Зусилля та активні дії всіх учасників освітнього процесу спрямовуються на саморозвиток, самореалізацію власної позитивної «Я» – концепції. Освітній процес покликаний забезпечити цілісність формування професійного та громадянського статусу молодих асистентів при збереженні індивідуальності особистості кожного інтерна. Саме ця вимога є одним з важливих аспектів становлення соціально-зрілої особистості професіонала в системі післядипломної освіти.

Професорсько-викладацьким колективом нашої кафедри висвітлені та постійно реалізуються певні шляхи вирішення даної проблеми. Нами проведено аналіз недоліків навчання, розроблені андрагогічні принципи та напрямки оптимізації навчального процесу, розглянуто морально-професійний статус і психологічні особливості суб'єкта навчання. Виділено кілька етапів роботи колективу для удосконалення роботи молодих викладачів.

1. Етап наслідування (спадкування) включає в себе реалізацію підготовки до ведення навчального процесу в зауренні майбутніх фахівців у відповідне навчальне середовище за модулем «Невідкладні стани». При першому контакті з аудиторією роль молодих асистентів як вчителів, здавалося б, невелика: технічні питання, тестування, перевірка, тощо. Однак, в процесі виконання нескладних дій колега усвідомлено та підсвідомо знайомиться з метою викладання більш досвідченого фахівця, звертає увагу на особливі прийоми та способи стимуляції засвоєння інтернами викладеного матеріалу, ведення діалогу зі слухачами, манерою поведінки та спілкування. Наслідування (успадкування) має сенс тільки на ранніх етапах становлення особистості молодого викладача. Надалі метод «Роби як я!» повинен бути замінений на більш дієві.

2. Етап проб і помилок передбачає самостійну роботу молодого асистента під контролем досвідченого колеги. Таке керівництво полягає в тому, щоб вчасно виявляти помилки та недоліки викладення матеріалу, манери поведінки, тощо. У цьому випадку серйозних дефектів зазвичай не виявляється. Однак, відзначаються варіанти можливого різкочитання або подвійності понять, іноді – надто поглиблений розгляд розділу програми (не вкладається у відведений час), або нерозуміння аудиторією деяких моментів, які викладачеві здаються прописними істинами (досвідчений доцент це помічає навіть за відсутності питань). Керівник процесу записує, аналізує, коригує виявлені недоліки, про які згодом повідомляє молодому колезі (не в аудиторії, звичайно), пропонує шляхи та можливості їх виправлення з подальшим контролем виконання рекомендацій. Якість підготовки співвідноситься з реалізацією професійно-орієнтованих технологій, що забезпечують формування професійного статусу, професійних компетенцій, активної професійної позиції та творчого стилю діяльності молодих колег.

3. Етап самостійної роботи не потребує постійного контролю, але відкриті заняття керівництвом кафедри проводяться переважно у молодих викладачів. Тут вже враховується й набутий досвід навчати, і манера ведення заняття, і діалогу, і здатність у гідній формі вести свою правоту, і поведінку в конфліктних ситуаціях, і авторитет викладача. Здійснення практично-орієнтованої складової такої підготовки повинно бути пов'язане з використанням можливостей особистісно-орієнтованої спрямованості вивчення навчальних дисциплін.

Висновки:

1. Незважаючи на високий лікарський професіоналізм, асистент без стажу викладання повинен оволодіти прийомами та методами навчання лікарів-інтернів, керуючись андрагогічними принципами, під керівництвом досвідчених колег з обов'язковою подальшою спеціалізацією з медичної дидактики в провідних освітянських установах.

2. Становлення молодого викладача як особистості має відбуватися поетапно, під наглядом досвідчених фахівців.

3. Самостійна викладацька діяльність полягає в постійному особистісному і професійному удосконаленні, в усвідомленні необхідності постійної самоосвіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кондрашова Л.В. Соціально-професійне становлення майбутнього вчителя в умовах університетського образования / Л.В. Кондрашова // Наукові записки. – Випуск 121. – Серія: Педагогічні науки. Частина II. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – С. 3–8.
2. Сергієнко В.П. Удосконалення соціально-орієнтованої технічної підготовки майбутніх учителів інформатики / В.П. Сергієнко, І.С. Войтович // Наукові записки. – Випуск 121. – Серія: Педагогічні науки. Частина II. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – С. 9–10.
3. Ехалов В.В. Принципы подготовки врачей-интернов разных специальностей по циклу «Неотложные состояния» / В.В. Ехалов, В.И. Слива, Д.М. Станин и др. // Медицина неотложных состояний. – 2011. – № 4(35). – С. 126–128.
4. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.